

अंडी अवस्था

अळी अवस्था.

कोषावस्था

कोषावरण. (स्रोत - NBAIR, बंगळूर)

प्रीढ अवस्था

छायाचित्रांद्वारे पीक संरक्षण

रवींद्र पालकर डॉ. अमयकुमार बागडे डॉ. उत्तम कदम

वांग्यावरील शेंडा व फळ पोखरणारी अळी

- शास्त्रीय नाव : ल्यूसिनोडस ऑर्बोनेलिस (*Leucinodes orbonalis*)
- गण (Order) : लेपिडोप्टेरा (Lepidoptera)
- कुल (Family) : क्रॅम्बिडी (Crambidae)
- किडीची नुकसानकारक अवस्था : अळी.

किडीची ओळख :

- अंडी अवस्था : नुकतीच घातलेली अंडी अंडाकृती ते किंचित लांबट आकाराची व क्रीम-पांढऱ्या रंगाची असतात. उबवणीपूर्वी त्यांचा रंग हळूहळू नारिंगी होत जातो. त्यामध्ये काळसर ठिपका स्पष्ट दिसू लागतो.
- अळी अवस्था : अंडी फुटल्यानंतर बाहेर पडणाऱ्या

अळ्या सुरुवातीला मळकट पांढऱ्या रंगाच्या असतात; मात्र काही तासांत त्यांचा रंग गुलाबी होतो. अळीचे डोके गडद तपकिरी असून, तिला तीन जोड खरे व पाच जोड खोटे पाय असतात. पूर्ण वाढ झालेली अळी गुलाबी-तपकिरी, जाडसर व दंडगोलाकार असून, तिची लांबी ३ ते १६ मि.मी. असते.

- कोष अवस्था : कोषावरण मळकट पांढऱ्या ते फिकट तपकिरी रंगाचे व सैल विणलेले असते. त्यामध्ये तयार होणारा कोष गडद ते तांबूस-तपकिरी, गुळगुळीत व लांबट आकाराचा असतो. त्याचा पुढील भाग रुंद, तर मागील भाग निमुळता असतो. उदराच्या शेवटच्या टोकावर हुकासारखे आठ सूक्ष्म काटे

आढळतात. कोषाची लांबी १० ते १३ मि.मी. असते.

- प्रीढ अवस्था (पतंग) : पतंग आकाराने लहान व नाजूक असून त्याचा पंखविस्तार सुमारे २० ते २४ मि.मी. असतो. पुढील व मागील पंख पांढरे असून, त्यावर गुलाबी-तपकिरी रंगाच्या लोटेसारख्या खुणा व ठिपके दिसतात. शरीर सडपातळ, पांढरट व तपकिरी खवल्यांनी आच्छादित असते. स्पर्शिका दोऱ्यासारख्या बारीक असून मादी पतंग नरापेक्षा किंचित मोठी असते.

जीवनक्रम : मादी पतंग पानांच्या खालच्या बाजूस, कोवळ्या शेंड्यांवर, फुलांच्या कळ्यांवर किंवा कधी कधी फळांवर एकेकटी मिळून सुमारे २५० अंडी घालते. उन्हाळ्यात अंडी ३ ते ५ दिवसांत, तर हिवाळ्यात सुमारे ७ दिवसांत उबतात. अळीच्या पाच अवस्था असून हा कालावधी उन्हाळ्यात १२ ते १५ दिवस, तर हिवाळ्यात सुमारे २२ दिवसांचा असतो. पूर्ण वाढ झालेली अळी झाडावर, जमिनीत किंवा पालापाचोळ्यात नैकाकृती कोष तयार करून कोषावस्थेत जाते. कोषावस्था साधारण ७ ते १० दिवस टिकते, तर प्रीढ पतंग २ ते ३ दिवस जगतो. अशा प्रकारे या किडीचे संपूर्ण जीवनचक्र २० ते ४३ दिवसांत पूर्ण होते. वर्षभरात साधारण पाच पिढ्या तयार होत असल्याने या किडीचा प्रादुर्भाव वर्षभर आढळून येतो.

नुकसानीची पद्धत : शेंड्यावरील नुकसान : रोपांची लागवड झाल्यानंतर काही आठवड्यांतच या किडीचा प्रादुर्भाव सुरू होतो. कोवळ्या अळ्या शेंडे, पानांच्या मुख्य शिरा व देठामध्ये शिरून आतील पेशांवर उपजीविका करतात. परिणामी बाधित शेंडे कोमेजतात, वाळतात व खाली झुकल्यासारखे दिसतात.

प्रादुर्भावग्रस्त झुकलेला व वाळलेला शेंडा.

शेंड्यातील बोगदा करणारी अळी.

(सर्व छायाचित्रे : रवींद्र पालकर)

फळावरील नुकसान :

फुलांच्या अवस्थेत अळ्या कळ्या पोखरून आत शिरतात. त्यामुळे बाधित फुले फळधारणा न होताच वाळून पडतात. फळधारणेनंतर अळ्या फळाच्या देठाजवळील छेदाखाली प्रवेश करून आतील गर खातात.

प्रवेशद्वार विष्टेने बंद केल्यामुळे सुरुवातीच्या अवस्थेत प्रादुर्भाव सहज लक्षात येत नाही. अळ्या फळामध्ये बोगदे तयार करून गरावर उपजीविका करत असल्याने आतील भाग विष्टेमुळे काळसर होतो. पूर्ण वाढ झालेल्या अळ्या बाहेर पडताना फळावर गोलाकार छिद्रे दिसून येतात.

परिणामी फळांची गुणवत्ता व बाजारमूल्य घटते. या छिद्रांमधून बुरशी व जिवाणूंचा संसर्ग होऊन फळे सडतात आणि विक्रीस अयोग्य ठरतात. या किडीच्या एकात्मिक व्यवस्थापनाबाबतची सविस्तर माहिती पुढील भागामध्ये प्रकाशित करण्यात येईल.

फळात शिरणारी अळी.

अळीने विष्टेने बंद केलेले छिद्र.

अळीच्या विष्टेमुळे काळबंदलेला गर.

अळीचे बाहेर पडण्याचे छिद्र.

संसर्गग्रस्त व सडलेले फळ.

- रवींद्र पालकर,
© ८८८४०६५२२
(पीएच. डी. स्कॉलर, कीटकशास्त्र विभाग,
महात्मा फुले कृषी विद्यापीठ, राहुरी)